

Чому гинуть дерев'яні церкви?

Іван Жирош

Унікальні на весь світ закарпатські храми нищить не стільки вогонь, скільки людська байдужість.

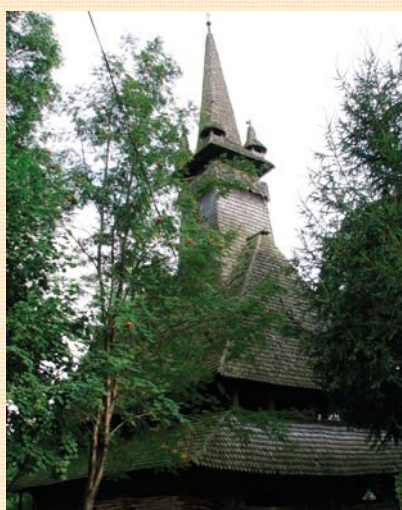
Під'їжджаємо до села Буківцево Великоберезнянського району Закарпаття.

Аж погляду відкрилась дерев'яна церковця. З гострими шпилями увись. Кованими хрестами. Наче випірнула з далекого дитинства. В горлі щось стиснуло. Через вхідні ворота настіж ось зараз, здавалось, вступить до храму архимандрит у рясі, а за ним — дяки: "Смертю смерть поправ і сущим во гробах живот дарував".

Славетна "п'ятірка"... Храм, що в селі Крайникове на Хустщині, належить до споруд славетної на весь світ груп готичних дерев'яних церков, занесених у світовий реєстр історичних пам'яток. Якщо чиновникам заманеться підкреслити значення цих пам'яток, то вони обов'язково пошлються на світові реєстри. Ось, мовляв, куди нас занесли!

Що ж, дерев'яна церковна архітектура, й справді, є найціннішою сторінкою народного мистецтва Закарпаття. Саме вона найбільшою мірою здатна репрезентувати наш край у всій своєрідності та складності його історії. Вже не кажучи, що такого дива, як історичні готичні дерев'яні церкви, в світі, крім Закарпаття, ніде не залишилось. А як бережемо ці скарби?

У сусідньому селі Сокирниця ветхий дах готичної церкви не нині-завтра рухне. "Відійшла" вівтарна частина.

Не краще в селах Олександрівці, Данилові, тому ж Крайникові. Гострі шпилі храмів, увінчані кованими хрестами, похилились, прогнилі вежі не витримують ваги! Втім, славетна "п'ятірка" готичних дерев'яних церков на Хустщині з кожним роком зменшується. Транспортувавши із села Нижнє Селище до чеського міста Бланска 1936 року, чехи одну з таких перлин порятували. Там вона стоїть і донині, як новенька.

А греко-католицька церква XVI століття в селі Стеблівка, чи не найгарніша зі споруд цього стилю, згоріла в серпні 1994 року. При спорудженні цього храму, який, до речі, зведено без жодного цвяха, як повідомив "Закарпатській країні" мистецтвознавець Михайло Сирохман, теслярі досягли майже ідеального синтезу архітектури, різьбярства, стінопису й малярства. Вражали іконостас XVIII та розписи XIX століть. Сільчани казали нам, що пожежа сталась через громовицю. Проте найімовірніше, на думку Михайла Сирохмана, через неполадки в електромережі.

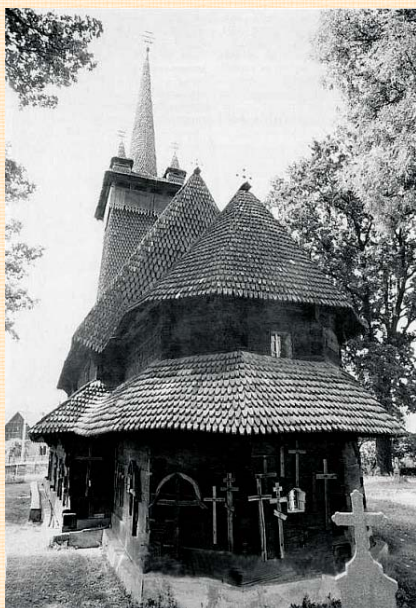
Церква Св. Анни в с. Буківцево (XVII ст., 1792 р.).

Фото Олени Крушинської.
<http://www.derev.org.ua/>

Михайлівська церква в с. Крайниково (1668 р.).
<http://panoramio.com/>

Миколаївська церква в с. Сокирниця (XVII ст., 1704 р.) — видатний зразок "мармароської дерев'яної готики".
<http://panoramio.com/>

Церква Різдва Богородиці (XVI ст., 1797 р.) в Стеблівці (автор фото 1992 р. Олег Іванусів). З книги М. Сирохмана "Церкви України. Закарпаття". — Львів, 2000 р.

Рештки церкви Різдва Богородиці. Фото Олени Крушинської, 2009 р. <http://www.derev.org.ua/>

Старовинні дзвони церкви Різдва Богородиці "Андрей", "Георгій" та "Михайл", перенесені після пожежі на нову дзвіницю. Фото Олени Крушинської, 2008 р. <http://www.derev.org.ua/>

Село Стеблівка. Церква Різдва Богородиці, відбудована після пожежі у жовтні 2010 р. (архітектор і керівник роботи Василь Фречка). Фото з сайту <http://www.derev.org.ua/>

Змонтована ще за чехів, нею ніхто не цікавився. Хоча в селі й була своя пожежна команда, та вона виїхала на виклик тільки через годину! Пам'ятка загинула. Проспівали за "упокій", а винних, як завше, вкотре не було. Місцева влада зробила чергові заходи "щодо посилення та поліпшення..." А світова та українська культура понесла непоправної втрати. На жаль, не останньої...

Безцінні храми — на... дрова. Про захист дерев'яних церков краю, за словами мистецтвознавця Михайла Сирохмана, вперше постало питання під час

входження Закарпаття до складу Чехословаччини. Тоді українськими та чеськими вченими широко публікувались статті, книги про народне мистецтво й архітектуру. Влаштувались виставки народних ремесел, фотовиставки народної архітектури. П'ять дерев'яних

церков, яким загрожувала руйнація, перевезли в Чехію, ще три — в межах краю.

Другий період нищення культурних споруд, зокрема, дерев'яних церков, розпочався, коли Закарпаття ввійшло до складу СРСР. Підступом та насиллям ліквідовано греко-католицьку церкву, а її майно перебрала православна церква. Під керівництвом голів сільрад та директорів шкіл розібрано на дрова безцінні храми в селах Ганичі, Підплеші, Руському Полі, Плав'ї, Розтоці, Пузняківцях, Перехресному та інших, підпалено в Майдані та Соймах.

У колах тогочасної обласної компартноменклатури побувала теза, що досить, мовляв, залишити по одній церкві з кожного стилю. Тобто п'ять — на весь край! А результат — ганебний: з 1945 по 1985 роки на Закарпатті знищено 26 дерев'яних, 32 муровані церкви, більше десяти унікальних дзвіниць, десятки каплиць та сотні хрестів!

"На Закарпатті, крім чеського періоду, — провадить Михайло Сирохман, — дерев'яні церкви як пам'ятки, невідомо чому, не обліковувались. У чиновників завжди під рукою (якщо натиснуть згори!) є кілька

Церква Вознесіння Господнього в селищі Ясіня (1824 р.). <http://uk.wikipedia.org/>

**Церква Св. Параскеви в с. Олександрівка (XV ст., 1753 р.).
Фото Сергія Криниці.
<http://haidamac.org.ua/>**

**Церква Св. Миколи Чудотворця в с. Данилово (1779 р.).
Фото Сергія Криниці.
<http://haidamac.org.ua/>**

презентаційних об'єктів, куди можна повезти на екскурсію. До інших — руки не доходять. І церкви тишком-нишком зносяться. Як?

Дуже просто. Довкола дерев'яної церкви будується мурована — і пам'ятка перестас існувати! Скажімо, в селі Бистрий на Воловеччині дерев'яну церкву XVIII століття (!) покрито бляхою. А місцевий священик, певне, бажаючи по собі залишити "історичну" згадку як зодчий, зробив помпезний вхід до храму в міському стилі. Та нікому невтямки, що через таку "творчість" споруда перестас існувати як історична пам'ятка! Проте "бляхизація" дерев'яних церков успішно продовжується.

Справжньою гордістю закарпатців є гуцульські п'ятизрубні, триверхі лемківські та бойківські церкви, які зберегли для нащадків найдревніший "спосіб українського храмобудування", — читаємо в одному з туристичних путівників. Побачиш один із таких храмів хоч раз у житті — не намилиуєшся! Але ж дожились: перлина гуцульської архітектури — церква Вознесення Господнього в селищі Ясіня на Рахівщині — протікає. Тут, до речі, відправляють службу православна й греко-католицька громада. Хто ж по-ремонтує дах?

Триверху лемківську церкву Святого Духа XVIII ст., що в селі Гукливому на Великоберезнянщині, зокрема, перекривали два роки. Сільський голова з достойним прізвищем Хмельницький, на запитання, коли ж покрийть церкву, "твердо" обіцяв нам: "Питання вирішується елементарно: шинглі їдуть..." З гріхом пополам, дах покрили. Проте водити туристів ганьба. Через те, що дах протікав роками, підлога вкрилася грибок. Історична споруда гине на очах!

Їдемо в село Розтоки, що на Міжгірщині. Тут єдина дерев'яна церква в краї, де зберігся іконостас, датований іще XVI століттям! Інший іконостас, датований XVIII століттям, як сказали нам у Міжгірській райдержадміністрації, місцева громада продала, а церкву залишила напризволяще. Не нині-завтра й ця історична пам'ятка загине.

Та найбільше нищить закарпатські дерев'яні церкви вогонь. У Кобилецькій Полянці на Рахівщині одну з унікальних історичних церковок 1512 року (!), щоб уберегти, довго вирішували: відвезти її до Ужгородського чи Львівського музею народної архітектури? Тим часом 1994 року селяни розібрали церкву й дерево поскидали до

купи. За відновлення храму мала взятися греко-католицька громада. Але цього, як сказав нам Михайло Сирохман, не змогли стерпіти православні.

Тоді храм, який був взірцем дерев'яної архітектури, відправивши службу Богу, спалили! Довкола ходив піп і молився за ... упокій церкви. Обласні архітектори підняли галас: хто наважився, мовляв, підняти руку на святиню? "Та це в нас, — байдуже відповіли місцеві чиновники, — такий гуцульський звичай..."

Залишився в пам'яті 2003 рік — вогнем знищено аж чотири дерев'яні храми! У Закарпатті, як твердить Михайло Сирохман, збережено 118 дерев'яних церков, збудованих упродовж останніх сторіч. Подорожуючи місцями святинь, милуватись ними, звичайно, — приємна річ. Але коли згадаєш, скільки з них не вберегли, жах бере!

*Оригінал тексту статті на сайті:
<http://zakraina.com.ua>, 18.02.2011.*

